

ОГЛЕДИ И СТУДИЈЕ

УДК 316.72(497)

341.232(497)

DOI: 10.5937/spm80-44113

Оригинални научни рад

Српска политичка мисао

број 2/2023.

Vol. 80

стр. 185-200

Драгана Митровић*

Центар за балканске студије, Ниш

Дуња З. Величковић**

Иновациони центар Универзитета у Нишу

Љубиша Р. Митровић***

Филозофски факултет, Универзитет у Нишу

УЛОГА ЕЛИТА ЗНАЊА У РАЗВОЈУ ТРАНСГРАНИЧНЕ САРАДЊЕ И КУЛТУРЕ МИРА НА БАЛКАНУ****

Сажетак

Савремени Балкан још увек је простор недовршеног мира. Његова пацификација и развој зависе од бржег процеса регионализације и глобализације, али и промене стратегије транзиције и отварање према елитама знања као актерима привредног, друштвеног и културног развоја земаља овог региона. Досадашњи токови у

* Имејл-адреса: galagrey@yahoo.com.

** Имејл-адреса: velickovicdunja@gmail.com.

*** Имејл-адреса: ljubisa.mitrovic@filfak.ni.ac.rs.

**** Рад је настао у оквиру пројекта 451-03-9/2021-14/200371, који од 2021. године реализује Иновациони центар Универзитета у Нишу.

евроинтеграцијским процесима претежно су диктирани геостратешким интересима, али не и развојним циљевима. У раду се разматрају актери трансграничне сарадње на Балкану, са посебним освртом на улогу елите знања и нове дијаспоре у регионалном развоју и афирмацији културе мира на овом турском геополитичком простору. У фокусу је проблематизација тезе о улози нове интелектуалне дијаспоре са Балкана, која је интегрални део глобалних транснационалних актера друштвених промена у савремености и чији когнитивни, иновативни и социјални капитал - кроз процес повратне мобилности (циркуларних миграција елита знања) може допринети бржем локалном, националном и регионалном развоју. У прилогу се указује на висок креативно-иновациони потенцијал нове балканске дијаспоре, оличен у елитама знања, иноватора, менаџера, предузетника у свету а који новом мудро политиком номенклатура у региону може бити укључен у програм партнерства за локални, национални и регионални развој. То захтева редефинисање владајуће стратегије зависне модернизације и компрадорског управљања развојем и заснивање нове аутономне политике друштвеног развоја ослоњен на домаћу памет („наше а светско“) на интензивно унутаррегионално повезивање/интеграцију и реактуелизацију вредности лозинке „Балкан - балканским народима!“. Социолошка истраживања спроведена у последњих двадесетак година показују спорост у процесима прекограничне сарадње у региону, још увек висок степен размене са земљама изван региона, а идентитетска перцепција студентске популације фокусирана је на националним или европским вредностима, док је регионална заповишена. Време је за промену ових приоритета у идентификацији које ће бити повезано и са реалним процесима прекограничне сарадње и јачања разумевања и културе мира на Балкану.

Кључне речи: Балкан и развој, трансгранична сарадња, елите знања, култура мира

УВОДНЕ НАПОМЕНЕ: БАЛКАНСКО РАСКРШЋЕ: РЕГИОН НЕДОВРШЕНОГ МИРА И ГЛОБАЛНИХ ГЕОСТРАТЕШКИХ ИНСТРУМЕНТАЛИЗАЦИЈА

Геополитички положај Балкана, на раскршћу цивилизација, као да му је одредио судбину да производи „вишак историје”, те да је погодан за геостратешке инструментализације и манипулације великих сила. Исидора Секулић је записала „Балкан је колевка и гробница различитих цивилизација”. Овде, као да „саблазан историје” (Н. Берђајев) у сваком веку води морбидно црно коло поигравајући се са судбином народа. Наиме, често су мржња и сукоби индуковани споља, а онда балканско „буре барута” букне, макијавелистички коришћено од стране менаџмента великих сила за изазивање и управљање сукобима на овом простору, најчешће за свој рачун а на штету балканских народа. Мир који је тако успостављен на Балкану, са стране, никада није дуго трајао и најчешће је био на штету балканских народа. Зато нема правог мира ако он није дело балканских народа и ако у њему нису уграђени дугорочни заједнички интереси свих балканских народа (Mitrović 2006, 99).

Стога нема значајнијег питања за балканске народе - од заједничког трагања за путевима сарадње, развоја и мира. На том послу морају се наћи припадници разних генерација и професија: од научника, привредника, до политичара и културних посленика. Време је да се схвати да су развој и мир органски повезани: те да без мира нема развоја и обрнуто, као и то да глобалног мира нема без глобалне правде у савременом свету.

Да би Балкан био простор мира и мирољубиве радне компетиције народа, он мора бити свој, а не слуга и марионета за поткусуривање туђих интереса. Отуда треба добро разумети смисао лозинке: „Балкан - балканским народима!”

На новим генерацијама је да је својим стваралаштвом, у новим условима савремености, остварују. Уместо ламента над прошлшћу и етноцентристичког манипулисања историјом, потребно нам је, уз сав респект према прецима, да гледамо напред стваралачки и мирољубиво такмичећи се са другим народима и градећи срећнију будућност долазећим потомцима.

ЕЛИТЕ ЗНАЊА, КОГНИТАРИЈАТ КАО АКТЕРИ НОВИХ ПРОИЗВОДНИХ СНАГА У ЕРИ ГЛОБАЛИЗАЦИЈЕ

Људска историја није дело ни Бога нити владара, већ колективно дело друштвених класа и покрета. Карл Маркс је сматрао да будућност припада индустријском пролетеријату који је свој успон доживео у 19. и 20. веку. Драгољуб Јовановић је пак тврдио да ће 20. век припасти сељаштву као актеру друштвених промена. Савремени истраживачи (Д. Бел, А. Турен, А. Негри) пишу о елити знања, когнитаријату као носиоцу нових производних снага треће и четврте научно-технолошке и информатичке револуције, које су положили основе за настајућу еру глобализације и умрежено друштво, утирући пут свету постнационалних констелација, тј. човечанству као новом облику светске заједнице.

На овом фону радикалних промена у технолошкој и друштвеној онтологији суочени смо са успоном нових актера - елита знања, које постају доминантна кључна снага у савременим процесима глобалних миграција и који потискују и замењују индустријски пролетеријат, класичне колоније гастарбајтера из 20. века. Као да се у савремености остварује Паретова теорија о сеоби и кружењу елита знања, које постају део меритократске класе, динамична снага технолошких и свеопштих друштвених промена у глобалном светском селу (Makluan).

Савремени истраживачи (демографи, економисти и социолози) пишу о феномену смене плавих оковратника белим и сивим - који су носиоци интелектуалног рада и најтраженији људски развојни ресурс на тржишту „сиве материје”, око чијих потенцијала се боре бројне агенције ТНЦ за људске ресурсе и кадрове, тј. „ловци на таленте”.

У савременој социологији развијена је парадигма о улози људског, образовног капитала (Пјер Бурдије), а шире у друштвеним наукама - менаџмент људских ресурса, који заузима значајно место у савременој професионалној подели рада и систему организације рада и управљања кадровима. Досадашња истраживања показују да земље које улажу више у високо образовање нових генерација и њихово даље професионално усавршавање (кроз магистарске и докторске студије или бројне облике стручне специјализације) имају компаративну предност у односу на оне које такву праксу

подршке кадровима немају. Примера ради данас у свету највећу пажњу развоју високог образовања поклањају Канада, Аустралија, САД, Јужна Кореја, Нови Зеланд, Финска и Норвешка, Француска, Израел, Холандија, Јапан, а најмању Албанија, Македонија, Румунија, Мађарска, Југославија, Малта, Словачка Летонија, Хрватска и Молдавија (Mitrović 2021).

Табела 1: Број студената у европским и ваневропским земљама (на 100.000 становника)

10 са највећим бројем студената: 10 са најмањим бројем студената:

1. Канада 698	1. Албанија 93
2. Аустралија 540	2. Македонија 137
3. САД 539	3. Румунија 148
4. Јужна Кореја 495	4. Мађарска 151
5. Нови Зеланд 460	5. Југославија 157
6. Финска 403	6. Малта 171
7. Норвешка 401	7. Словачка 171
8. Француска 362	8. Летонија 174
9. Израел 360	9. Хрватска 192
10. Холандија 348	10. Литванија 203

Извор: Ivković 2003

Наравно, у последњих двадесет година ова ранг листа се мењала тако да данас у први план улагања у високо образовање међу ових десетак са ранг листе из 2003. године улазе Кина и Јапан. У том погледу интересантан је успон савремене Кине која бележи најбржи раст у светској економији и улагања у високо образовање кадрова, тако да су предвиђања да ће она 2030. године стићи и престићи најразвијеније земље Запада. Такав раст кинеске економије резултанта је нове политике Кине: њеног отварања према свету, глобализацији, тржишној утакмици, али и улагању у образовање кадрова у земљи и иностранству.

На научном форуму „Кина и Балкан - мултикултурни дијалог”, који је одржан од 2-5 јуна 2019. у Балчику (Бугарска) у организацији Института за социологију „Иван Хаџијски” (Софија) и Факултета политичких наука (из Шангаја) могли смо се уверити каква је стратегија развоја савремене Кине („Појас и пут”) и колико Кинези улажу у високо образовање нових кадрова (Mitrović 2022, 151–157). Наиме, Кинези сваке године шаљу у свет преко 400.000 свршених

средњошколаца (са стипендијама) да наставе студије високог образовања на најпрестижнијим колеџима и универзитетима. Зато је њихова студентска популација која студира у свету најмасовнија, али су и повратни ефекти овакве политике на технолошки и привредни развој Кине све видљивији. Овако образовани кадрови, са међународним искуством и иновацијама на делу, остварују далековиду стратегију и мудру политику „једна земља - два система“: конвергенције и партнерства за одрживи развој и мир у свету. У вези са тим познати економиста Џефри Сакс (*Jeffrey Sachs*) пише: „Прича о Кини је најуспешнија прича о развоју у историји света” (Zakarija 2009, 88). А Збигњев Бжежински у студији „Стратешка визија”, између осталог, је поручио: „Кинески утицајни успон у свету јесте реалност којој се Америка мора прилагодити!”.

Савремена Кина, ослобођена идеолошког догматизма и отворена према изазовима глобалних мегатрендова, изградила је високопродуктивну стратегију модернизације и развоја. Усавршавајући своје кадрове на најпрестижнијим светским универзитетима они јој, у процесима циркуларне мобилности елита знања, доносе технолошке иновације и друге богате дарове знања за њен развој и напредак. Како показују анализе у структури страних студената у светској популацији данас предњаче Кинези у односу на друге нације.

Табела 2: Динамика миграната у свету

2000. година	175 милиона
2020. година	200 милиона
2050. година	250 милиона

Извор: Група аутора 2010, 270–271

Табела 3: Учешће студената међу мигрантима

1980. година	800 хиљада
1990. година	1 милион
2000. година	1,5 милиона
2020. година	3,5 милиона

Извор: Група аутора 2010, 270–271

У саставу савремених глобалних миграција све је више високообразованих стручњака или студената који одлазе у свет ради даљег професионалног усавршавања. У свету се формирају нове

колоније интелектуалних дијаспора. На делу су процеси „одлива мозгова“, сеоба елита знања, које нажалост због асиметричног модела глобализације, производе нове облике неједнакости али и увећавају когнитивно-иновативну развојну снагу глобалне светске економије. Ове тенденције ће се наставити до средине 21. века, према предвиђањима социолога, када ће доћи до светско-системске промене садашње доминантне формације и посткапиталистичке алтернативе друштвених развоја човечанства, која ће омогућити социјалдемократски облик глобализације и симетричне циркуларне процесе кружења елита знања које ће помоћи равномерном друштвеном развоју света/човечанства (Valerštajn 2005, 209). А, дотле, дотле ће глобалној империји развијених земаља светског центра „данак у памети” плаћати мале неразвијене земље, чији ће најбољи кадрови, „крилати памећу”, и даље одлазити у свет, изграђујући га, али изграђујући и себе и својим новим знањима и искуствима, делујући модернизацијски и културно на обе обале: и у земљу порекла и у новим колонијама у емиграцији.

И док на Западу постоји развијена свест да талентовани појединци - иноватори играју кључну улогу у будућем просперитету земље, јер су носиоци технолошког напретка, нажалост, у земљама у транзицији та свест споро сазрева. У вези с тим проф. др Владимир Гречић и пише: „Земље ОЕЦД-а све више се такмиче у привлачењу и задржавању талентованих радника, нарочито усвајањем повољнијих миграционих политика за најуспешније таленте” (Grečić 2010; Grečić 2019). У свету данас постоји права „трка за таленте” између САД, Канаде, Аустралије и Енглеске... Да би их задржале, ове земље им пружају бројне погодности: од бржег признавања држављанства, до даљег усавршавања и номинације за највиша научна признања, медијске промоције и каријерне мобилности у врхове компанија или других центара знања, моћи и угледа.

СРБИЈА И БАЛКАН У КОНТЕКСТУ САВРЕМЕНИХ ПРОЦЕСА „ОДЛИВА МОЗГОВА” И СЕОБА ЕЛИТА ЗНАЊА

Србија и Балкан, по бројним социолошким критеријумима, спадају у зону земаља светске полупериферије и периферије, без обзира на статус ових земаља (да ли су у ЕУ или кандидати) или њихов геополитички значај на „великој шаховској табли” (З.

Бжежински). Реални положај ових земаља у савремености обележен је процесима: рестаурације капитализма периферије, зависне модернизације, компрадорског управљања, транзиције без социјалне одговорности, социјалних неједнакости, етноцентристичких тензија и масовних спољних миграција.

У токовима глобалних миграција у Европи и свету регион Балкана све више предњачи. Рачуна се да је са овог геопростора од 1990. до данас мигрирало у свет око 20 милиона грађана, у чијем саставу је све већи број високообразоване радне снаге. Улазак Бугарске, Румуније, Словеније и Хрватске у Европску унију није смањио овај салдо. Напротив, повећао га је. Процене су да је од 1990. године до данас из Србије отишло око милион грађана, од тога више од 40 хиљада високообразованих кадрова (Грећић 2019). Овај процес деведесетих година био је узрокован распадом Југославије и ратним сукобима, али се тренд наставио и после 2000. године, услед блокираних економских могућности за запошљавање високообразованих кадрова и боље професионалне и животне перспективе на Западу.

Имајући у виду да кадрови, са међународним радним искуством и угледом представљају национално благо и компаративну предност за сваку земљу, неопходно је изградити националну стратегију за перманентну сарадњу са њима на програму партнерства за локални и национални развој, као и у функцији унапређења трансграничне сарадње и мира на Балкану.

Нажалост, досадашњим искуствима у односима матице и дијаспоре не можемо се похвалити. Више је у њему свечарских декларација неголи добрих примера. Званичне институције (Влада, САНУ, Универзитет и Комора) још увек немају ни прецизне податке о њиховом броју и структури, географском распореду и стратификацијском статусу у подели и организацији рада у савременом свету. А све су то елементарни подаци којима треба да располаже матица као њихова заједничка породица која брине о свом потомству. У Србији је и некадашње министарство за дијаспору декларирано у управну канцеларију са рестриктивним ингеренцијама.

Такође, недовољна су научна истраживања ове проблематике, којом се у нас бави десетак истраживача, међу којима су најпознатији: проф. др Владимир Гречић, економиста и демограф светског гласа, проф. др Јован Филиповић са Факултета организационих наука, који је први почео да прави трезор података о нашој дијаспори,

као и изградио модел платформе Виртуелног универзитета за српску дијаспору, као и публициста Марко Лопушина, који је први објавио Енциклопедију српске дијаспоре и седам монографија о историјском настанку и саставу српске дијаспоре по регионима/континентима света. На Балкану, једино Румунска академија наука има развијен и дугорочан пројекат истраживања историје своје дијаспоре са вишетошним издањима.

У Србији је Министарство за демографију и Министарство за просвету и науку учинило напор да окупи групу истраживача 2019. године и спроведе једно опширно истраживање међу студентском популацијом, као и делимично истраживање са нашом дијаспором.

ИНИЦИЈАТИВА ОГРАНКА САНУ У НИШУ ЗА РАД НА ПРОЈЕКТУ „МОДЕЛИ МАПИРАЊА СТРУКТУРА И ПОТЕНЦИЈАЛА НОВЕ СРПСКЕ ДИЈАСПОРЕ И ЊЕНОГ УМРЕЖАВАЊА СА МАТИЦОМ У ЦИЉУ РАЗВИЈАЊА ПАРТНЕРСТВА ЗА РАЗВОЈ СРБИЈЕ”

Време је да се и овој проблематици посвети озбиљна пажња и изгради систем дугорочног праћења појаве „одлива мозгова”/сеобе елита знања, јер ће она у условима глобализованог света и либерализације визног режима, све више расти. У том циљу у оквиру активности Огранка САНУ у Нишу покренута је иницијатива за рад на пројекту Модели мапирања структура и потенцијала нове српске дијаспоре и њеног умрежавања са матицом у циљу развијања партнерства за развој Србије. Пројекат би био мултидисциплинаран и окупио би истраживаче различитог профила: историчаре, економисте, демографе, социологе, информатичаре и културологе, са циљем да се целовито истражи и унапреди методологија евиденције наше дијаспоре, њене структуре (образовне, стратификационе) као и потенцијал и начини умрежавања са матицом, ради изграђивања програма партнерства за развој Србије и промену њеног имиџа у свету. Такође, сматрамо да се у оквиру Универзитета у Нишу, Иновационог центра и Научно-технолошког парка, треба да формира Центар за студије дијаспоре и циркуларне миграције, који би се систематски и дугорочно бавио акцијско-развојним истраживањем ове проблематике. У овом контексту, истраживала би се и улога балканских дијаспора у грађењу мостова трансграничне сарадње. Крајње је време да се реактуелизује лозинка: „Балкан

- балканским народима!” и афирмишу вредности међубалканског разумевања, трансграничне сарадње на заједничким пројектима – од привреде, универзитета до културе и политике.

Досадашња истраживања економиста и социолога у последњих 20 година показују да је већа економска размена балканских земаља ван региона (било на Западу или Истоку) неголи међусобно, као и да је, у перцепцији студентске популације, већи респект и преферирање вредности националног идентитета (што је природно) али и европског, у односу на регионални идентитет.¹ Најприроднији редослед у грађењу идентитарне културе био би у својеврсној синтези националних, регионалних и европских вредности. Садашње, прећуткивање регионалног балканског идентитета резултат је не само историје сукоба на Балкану, већ и још увек живих етноцентристичких стереотипа, који се политичком реториком и медијским пласирањем негују, уместо да историјско искуство буде упозорење за изградњу односа разумевања, новог заједничког пута у будућност. Нове генерације морају бити, уз сав респект према националној традицији свих народа и етничитета, окренуте будућности, новим вредностима, дијалогу и конвергенцији цивилизација и култура на овом простору. То је предуслов да се учини искорак из зоне „саблазни историје”, сумрака незавршеног рата и неизграђеног мира у будућност регионалног, европског и светског заједништва. Да бисмо то остварили морамо неговати културу мира, културу живота и одрживог развоја, афирмисати мир као основно људско право, без чијег остваривања се потиру сва друга егзистенцијална права појединца и колективитета.

Управо то данас морамо нагласити, када је због актуелног сукоба у Украјини човечанству наметнут ризик „нуклеарног рулета” са судбоносним исходом – могуће Атлантиде. Постаје све очигледније да се ради о прокси ратном сукобу, испланираном од стране атлантиста, у коме ће, у крајњој линији, бити жртве не само Украјина

¹ Ради се о резултатима компаративног емпиријског истраживања о „Етничким односима и перцепцији идентитарне културе на Балкану” спроведеним у универзитетским центрима Ниша, Скопља и Софије током 2003, 2007. и 2013. године. Видети о томе монографије које је издао Институт/Центар за социолошка истраживања Филозофског факултета у Нишу (Опширније у зборницима радова: „Квалитет међуетничких односа, свест о регионалном идентитету и могућности сарадње и интеграције на Балкану (2004); „Међуетнички односи, идентитети и култура мира на Балкану (2009) и „Културне оријентације студената и култура мира на Балкану” (2014).

и Русија, већ и Европа и човечанство. С правом је упозорио наш филозоф и хуманиста Света Стојановић да је свет на Титанику и уколико не победи Хуманик, свет ће доживети колективну Атлантиду! (Stojanović 2000, 9).

Но, вратимо мало вере и оптимизма: да нико неће бити довољно луд и суицидан да отвори Пандорину кутију „нуклеарног рулета“ – пута у беспуће и колективно самоубиство човечанства! На новим генерацијама је да гледају напред и трагају за путевима дијалога, споразумевања и мира; да негују културу рада, позитивног такмичарства, да унапређују трансграничну сарадњу на Балкану; покажу да деобе, мржња и ратови нису судбина народа који живе на овом простору, већ да они имају способност за стваралачку игру унапређења привреде, друштва и културе, демократизације, хуманизације и еманципације; да у својим редовима (на Балкану и у дијаспори) имају високо способне стручњаке у свим области рада, врхунске уметнике и спортисте, чија имена проносе славу својих народа и етничитета. Управо таква генерација, својим потенцијалима, може помоћи да Балкан постане зона мира, радног такмичарства, мост не само трансграничне сарадње, већ и дијалога Истока и Запада, конвергенције различитих култура и цивилизација. На свим овим питањима, треба градити платформу новог партнерства не само између матичних држава и њихове дијаспоре, већ и за трансгранични регионални ангажман.

Уверени смо да наши универзитети и елите знања са овог простора треба да представљају својеврсну авангарду у ширењу новог позитивног духа међународног разумевања и солидарности међу студентима и наставним особљем, кроз студентску размену и циркуларни ангажман и сарадњу наставног особља у систему интегрисаних студија, на фону остваривања својеврсне интернационале знања и глобализације образовања. У тим задацима и дијаспора са Балкана може одиграти прогресивну улогу својим знањима, међународним везама и искуствима, сазнајним и социјалним капиталом и лобистичком улогом, како би се Балкан афирмисао као зона мира и просперитетног одрживог развоја.

ПЛЕДОАЈЕ ЗА ФОРМИРАЊЕ БАЛКАНСКОГ ИСТРАЖИВАЧКО-РАЗВОЈНОГ ЦЕНТРА ДРАГОЉУБ ЈОВАНОВИЋ

После скидања политичких стигми са личности и дела проф. др Драгољуба Јовановића, откривамо његово право лице – научника и хуманисте европског и светског ранга. Управо о томе пишемо и посебну студију у којој аргументујемо да је Драгољуб Јовановић, са два доктората са Сорбоне – научник високог ранга, пионир европске и светске социологије рада, утемељивач нове социолошке парадигме социо-еколошког одрживог развоја и весник будућности солидарног социјалдемократског друштва. Такав научник, интелектуалац, хуманист и учитељ енергије (залагао се за сарадњу балканских народа и сматрао да нове генерације треба да следе култ рада, мира и сарадње) заслужује да у Пироту има посебну институцију (и сам је својим стваралаштвом и личношћу то био) – „Истраживачко-развојни центар Драгољуб Јовановић”. Овај центар би се бавио не само истраживањем вредности стваралаштва овог научника и хуманисте, већ и акционо-развојним истраживањима из области социологије, економије, екологије, хуманистике, културе рада, одрживог развоја, као и питањима трансграничне сарадње и интеграцијским процесима на Балкану.

Био би то не само дуг према овој личности и његовом делу, већ и велики дар новим генерацијама Пирота, Србије и Балкана да се, упознајући овог горостаса науке и хуманисту, уче на његовом узорном делу и његовим порукама: да се само радом може служити свом народу и човечанству, да су право на хлеб и слобода од страха основна људска права, као и да је поштење најбоља политика.

УМЕСТО ЗАКЉУЧКА

Налазећи се на геополитичком раскршћу Балкан у себи носи усуд транзиционог простора кроз историју. На њему је произвођен „вишак историје” индукван геостратешким играма великих сила. Нажалост, из трагичних поука историје савременици нису право време извучили мудре поуке. Отуда се историја овде понавља у виду судбоносног коловрата а Балкан живи на оштрици мача, између недовршеног рата и неизграђеног мира.

Савремени Балкан се још увек прекраја по мери интереса сила и снага мега капитала и њихових геостратешких интереса, који овај регион претварају у зону патуљастих „пудл-државица“ високо зависних друштава и екстремне експлоатације, уместо по мери ума и срца и заједничких интереса балканских народа. Стога, уместо концепта неолибералне зависне модернизације треба изградити концепт истински, изнутра демократски отвореног Балкана, утемељеног на заједничким интересима балканских народа, уз респект њихових националних идентитета и са ослоном на нове пројекте националног и регионалног развоја, чији ће носиоци бити сопствени кадрови и најумније елите знања, као фактор одрживог развоја, трансграничне сарадње, мира и стабилности на овом геопростору.

Уместо ламента над геополитичком судбином Балкана, нове генерације, да би се ослободиле стигме балканизације као фрагментације, морају да уложе озбиљне напоре на плану трансграничне сарадње, повезивања и регионалне интеграције, како би се избегао саблазни усуд историје и отворе капије будућности заједничког развоја и суживота. Авангардну улогу у овим процесима треба да одигра млада генерација *homo academicuss*-а универзитетски образована елита заједно са интелектуалном дијаспором. На њима је да изграде нове мостове међубалканске сарадње и реafirмишу изворне принципе и вредности идеје „Балкан - балканским народима” у савременим условима.

РЕФЕРЕНЦЕ

- Grečić, Vladimir. 2010. *Naučna dijaspora*. Beograd: Institut za međunarodnu privredu i politiku.
- Grečić, Vladimir. 2019. *Stvaralačka inteligencija u rasejanju*. Novi Sad: Matica Srpska.
- Grupa autora. 2010. *Globalni problemi savremenosti*. Moskva: Moskovski državni institut za međunarodne odnose.
- Ivković, Miomir. 2003. *Sociologija obrazovanja 1*. Niš: Filozofski fakultet, Univerzitet u Nišu.
- Mitrović, Dragana. 2021. *Kreativnost u pokretu (globalizacija, seoba elita znanja i nove kolonije dijaspore)*. Beograd: Čigoja štampa.
- Mitrović, Ljubiša. 2006. *Balkanska raskrišća i alternative*. Niš: Centar za balkanske studije.

- Mitrović, Ljubiša. 2022. *Demografska obnova Srbije – nacionalno i razvojno pitanje*. Niš: Ogranak SANU u Nišu i Centar za sociološka istraživanja Filozofskog fakulteta u Nišu.
- Mitrović, Ljubiša. 2022. *Sociološke marginalije na savremene teme II*. Novi Sad: Prometej.
- Stojanović, Svetozar. 2000. „Humanik.” *Sociološki pregled* br. 3-4: 9.
- Valernštajn, Imanuel. 2005. *Posle liberalizma*. Beograd: Službeni glasnik.
- Zaharija, Farid. 2009. *Post Američki svet*. Beograd: Heliks.

Dragana Mitrović*

Center for Balkan Studies, Niš

Dunja Z. Veličković**

Innovation Center of the University of Niš

Ljubiša R. Mitrović***

Faculty of Philosophy, University of Niš

THE ROLE OF THE KNOWLEDGE ELITE IN THE DEVELOPMENT OF CROSS-BORDER COOPERATION AND THE CULTURE OF PEACE IN THE BALKANS

Resume

The contemporary Balkans are still an area of unfinished peace. Its pacification and development depend on a faster process of regionalization and globalization, but also on changing the transition strategy and opening up to the elites of knowledge as actors in the economic, social, and cultural development of the countries of this region. Current flows in the European integration process are predominantly dictated by geostrategic interests but not by development goals. The paper discusses the actors of cross-border cooperation in the Balkans, with special reference to the role of the knowledge elite and the new diaspora in regional development and the affirmation of the culture of peace in this fragile geopolitical space. The focus is on the problematization of the thesis on the role of the new intellectual diaspora from the Balkans, which is an integral part of the global transnational actors of social changes in modern times and whose cognitive, innovative, and social capital, through the process of return mobility (circular migrations of knowledge elites), can contribute to faster local, national, and regional development. The attachment indicates the high creative-innovative potential of the new Balkan diaspora, embodied in the elites of knowledge, innovators, managers, and entrepreneurs in the world, which can

---

* E-mail address: galagrey@yahoo.com.

** E-mail address: velickovicdunja@gmail.com.

*** E-mail address: ljubisa.mitrovic@filfak.ni.ac.rs.

* Овај рад је примљен 2. марта 2023. године, а прихваћен на састанку Редакције 30. маја 2023. године.

be included in the partnership program for local, national, and regional development with the new wise policy of nomenclature in the region. This requires the redefinition of the ruling strategy of dependent modernization and comprador development management and the establishment of a new autonomous policy of social development based on local wisdom (“ours and the world’s”), intensive intra-regional connection and integration, and the reactualization of the value of the slogan “Balkans, Balkan peoples!” Sociological research conducted in the last twenty years shows the slowness of cross-border cooperation processes in the region, the still high degree of exchange with countries outside the region, and the fact that the identity perception of the student population is focused on national or European values while regional values are neglected. It is time to change these priorities in identification, which will be connected with real processes of cross-border cooperation and the strengthening of understanding and a culture of peace in the Balkans.

Keywords: Balkans and development, cross-border cooperation, knowledge elites, culture of peace